XURSHID DAVRON DOSTONLARIDA TARIXIY SHAXS OBRAZINING BADIIY GAVDALANISHI

Rahmatova Madina Bahronovna
Osiyo Xalqaro Unversiteti magistranti
https://doi.org/10.5281/zenodo.21268746

Annotatsiya.
Maqolada zamonaviy o‘zbek adabiyotining yetuk namoyandasi Xurshid Davron dostonlarida tarixiy shaxs obrazining badiiy talqini tadqiq etiladi. Shoir ijodida o‘tmish voqealari va tarixiy siymolar zamonaviy g‘oyaviy-estetik nuqtai nazardan qayta idrok etilishi, milliy o‘zlikni anglash jarayoni bilan uzviy bog‘lanishi asoslanadi. Tadqiqotda tarixiy haqiqat va badiiy to‘qima munosabati, obraz yaratishning poetik vositalari qiyosiy-tipologik hamda germenevtik yondashuv orqali ko‘rib chiqiladi.
Kalit so‘zlar: Xurshid Davron, tarixiy doston, badiiy obraz, tarixiy shaxs, milliy o‘zlik, poetik talqin, tarixiylik, badiiy to‘qima.

Kirish

O‘zbek adabiyotida tarixiy mavzu azaldan alohida ahamiyatga ega bo‘lib kelgan. Mustaqillik yillarida esa milliy tarixga munosabatning tubdan yangilanishi ijodkorlarni o‘tmish sahifalariga yangicha nazar bilan qarashga undadi. Ana shu jarayonda Xurshid Davron ijodi o‘ziga xos o‘rin tutadi: shoir tarixni quruq voqeanavislik sifatida emas, balki inson qalbi va milliy ruhning uzluksiz taraqqiyoti sifatida idrok etadi.

Shoirning dostonlarida tarixiy shaxs shunchaki o‘tmish qahramoni bo‘lmay, balki zamondoshga ma’naviy dars beruvchi jonli obraz darajasiga ko‘tariladi. Shu bois uning ijodida tarixiy haqiqat bilan badiiy to‘qimaning uyg‘unlashuvi, obrazlarni psixologik jihatdan chuqurlashtirish masalasi adabiyotshunoslik uchun muhim tadqiqot manbai hisoblanadi. Ushbu maqolada aynan shu jihat — tarixiy shaxs obrazining badiiy gavdalanishi qonuniyatlari o‘rganiladi.

I. Xurshid Davron ijodida tarixiy mavzuning o‘rni

Xurshid Davron ijodida tarixiylik yaxlit badiiy konsepsiya darajasiga ko‘tariladi. Shoir o‘tmishga murojaat qilar ekan, uni bugungi kun muammolaridan uzib olmaydi, aksincha, tarix va zamon o‘rtasida ma’naviy ko‘prik quradi. Uning uchun tarix — millat xotirasining tirik shakli, o‘zligini yo‘qotmaslikning kafolati. Shu bois shoir dostonlarida o‘tmish voqealari ko‘pincha ramziy-falsafiy ma’no kasb etadi.

Ijodkorning tarixiy asarlarida Amir Temur, Jaloliddin Manguberdi, To‘maris singari siymolar milliy qahramonlik va matonat timsoli sifatida namoyon bo‘ladi. Shoir bu obrazlarni idealizatsiya qilish yo‘lidan bormaydi; u har bir shaxsning ichki ziddiyatlari, insoniy kechinmalari va ma’naviy izlanishlarini ochib berishga intiladi. Natijada tarixiy shaxs o‘quvchi qalbiga yaqin, ishonarli va jonli obraz sifatida gavdalanadi.

II. Tarixiy shaxs obrazini yaratishning badiiy vositalari

Xurshid Davron tarixiy shaxs obrazini yaratishda bir qator poetik vositalardan mohirona foydalanadi. Ularning eng muhimi — ichki monolog va lirik chekinishlar bo‘lib, ular qahramonning ruhiy olamini teran ochib berishga xizmat qiladi. Shoir tashqi voqealar tasviridan ko‘ra qahramonning kechinmalari, o‘y-fikrlari va ma’naviy tanlovlariga alohida e’tibor qaratadi.

Bundan tashqari, ijodkor ramz va timsollar, tarixiy detallar hamda xalq og‘zaki ijodi an’analaridan keng foydalanadi. Tabiat manzaralari, qadimiy shaharlar va yodgorliklar tasviri obrazning tarixiy koloritini kuchaytiradi. Til jihatidan esa shoir arxaik so‘zlar va

o‘tmishga xos iboralarni o‘rinli qo‘llab, davr ruhini badiiy jihatdan ishonchli qayta tiklaydi. Ana shu vositalar yig‘indisi tarixiy shaxsni yaxlit va ta’sirchan obraz sifatida namoyon etadi.

III. Dostonlardagi tarixiy shaxslar talqini

Xurshid Davron dostonlarida tarixiy shaxs talqini ko‘p qatlamli va falsafiy xarakterga ega. Masalan, sohibqiron obrazi orqali shoir davlatchilik, adolat va mas’uliyat masalalarini badiiy tahlil qiladi. Qahramon nafaqat jahongir, balki xalqi taqdiri uchun ich-ichidan qayg‘uradigan, o‘z qarorlarining og‘irligini his etadigan inson sifatida chizib beriladi.

To‘maris obrazida esa vatanparvarlik va onalik tuyg‘usi uyg‘unlashadi. Shoir bu siymo misolida ayol qahramonning matonati va ma’naviy ustunligini ulug‘laydi. Har bir tarixiy shaxsning talqinida muallif pozitsiyasi — o‘tmishdan saboq chiqarish, milliy g‘urur va insonparvarlik g‘oyalari yaqqol seziladi. Shu tariqa tarixiy voqelik zamonaviy o‘quvchi uchun tarbiyaviy va ma’rifiy ahamiyat kasb etadi.

Xulosa

Xulosa qilib aytganda, Xurshid Davron ijodida tarixiy shaxs obrazi teran badiiy-psixologik tahlil asosida yaratiladi. Shoir tarixiy haqiqatni badiiy to‘qima bilan mutanosib ravishda uyg‘unlashtirib, o‘tmish siymolarini zamonaviy g‘oyaviy talablar ruhida qayta jonlantiradi. Uning dostonlarida tarix — millat ma’naviyatining tayanchi, tarixiy shaxs esa avlodlar uchun ibrat maktabi sifatida namoyon bo‘ladi. Bu xususiyatlar shoir ijodini o‘zbek tarixiy dostonchiligining o‘ziga xos va salmoqli sahifasiga aylantiradi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Davron X. Tanlangan asarlar. – Toshkent: Sharq, 2010.
2. Davron X. Bibixonim qissasi. – Toshkent: Yosh gvardiya, 1988.
3. Quronov D. Adabiyot nazariyasi asoslari. – Toshkent: Akademnashr, 2018.
4. Yo‘ldoshev Q. Yoniq so‘z. – Toshkent: Yangi asr avlodi, 2006.
5. Sarimsoqov B. Badiiylik asoslari va mezonlari. – Toshkent: Fan, 2004.